

մէջ որ զինքը կը հրապուրեն, ապագայն՝ յուսով, անցեալն ալ յիշատակով :

Ինքն ալ կը քնանայ. բայց իր զգայարանաց հանգչելու ատեն երեւակայութիւնը կը բորբոքի. իր յիշողութիւնը տեսարանի մը նման կարգաւորելով՝ զարդի տեղ անցեալ բաներուն պատկերները կը դնէ. երիտասարդութեան քերթուածին իր սիրելի գերասանները իրեն օգնութեան կրկանչէ, որք են տանը սովորութիւնները, ընտանեաց երջանկութիւնը, մանկութեան պատրանքներն ու տղայութեան քաղցրայայտ երազները.

Երիտասարդ զինուորը կորսնցուցածները կենդանացած կը տեսնէ. իրեն կերելնայրէ ծանօթ դաշտերուն մէջ կը պտուտի, հեռուէն իր գեղի զանգակին ձայնը կը լսէ, բլուրին վրայ երերացող սեւ ցորեններուն անոյշ հոտը կ'առնէ, հոն ճարակող ու ժայռերէն վեր վար իջնող ելլող մօրուէլ այծերն ու քօշերը կը տեսնէ : Անա այն նեղ ճամբան որ դէպ ի եկեղեցին կը տանի, ահա այն աղբիւրն ուր ամէն առաւօտ արք եւ կանայք կը ժողովուին. ահա իր բարեկամին պզտիկ պարտեզը մէջի երկու փերակներովն ու մամխիներով շինուած ցանկովը. անդին քիչ մը հեռու, ուր որ մուխը ծառերուն ետեւէն կը բարձրանայ, ուր որ տան մը ծածքը դէպ ի վար կը ծոխ, ուր որ նեղ պատուհան մը կայ... հոն է իրեն ծնած խրճիթը որուն մէջ մայրը իրեն սովորեցուց զԱստուած ճանչնալ, եղբայրներն ու քոյրերը՝ զիրենք սիրել, հայրն ալ՝ արօթով աշխատիլ : Աշխատութիւն, զգուանք, աղօթք ամէն բան հոն սովորեցաւ. հոն ճանչցաւ ընտանիքը որ աշխարհիս մեծ ընտանեացը պզտիկն է, եւ ինքն է մեզի աշխարհիս մէջ լաւ ապրիլ սովորեցնողը : Սրտին զուարթութիւնը չկրնայով ըռնել ուրախութեան ձայն մը կը հնանէ. զանոնք որ լայով ձգեր էր, իրենց անունովը կրկանչէ, եւ ամէնքը անոր սիրելի ձայնը ճանչնալով՝ մեծ սիրով կը վազեն կուգան. դեռահասակ քոյրը իրեն զիրկը կը վազէ, պզտիկ եղբարքն ալ կուգան վիզը կը պըլլուին : Երկու կողմէն ցնծալից ձայներ կը լսուին, իրարու անունը կուտան, ետեւէ ետեւ բաներ կը հարցընեն առանց պատասխանին սպասելու...

Գեղեցիկ խառնակութիւն, եռդառնալուս զմայլեցուցիչ արբեցութիւնը, որոյ նման բան մը չկայ աշխարհիս վրայ, եւ ամէն մարդ կենացը մէջ կը զգայ : Ո՛հ, հնապա քնացիք, զինուոր, եւ երջանիկ երազդ շարունակէ : Չեղք առ նորէն ունեցած բոլոր առջի սովորութիւններդ. սիրելի քրոջդ

հետ զնա գոմն իջիր, քեզի ցուցնէ իր դարմանած կովն որ ընտանիքը պիտի հարբստացնէ. զնա հօրդ հետ արտը, ցորենները տես որ սկսեր են լեցուած ատոքացած հասկերին վար ծռել. քու տուն չեղած ատենդ մեծցած եղբօրդ ցուցուր քէ ինչպէս պէտք է ուտելու վայրենի կենդանիներ որսալ, եւ ինչպէս արտավար եղները լծել : Անա քաղաւորութեանդ մէջ եկար վերստին. հիմա պէտք է որ ծերունի հօրդ չկրցածներն ընես, ամէն բան կարգես կարգաւորես. իսկ ինքը վառարանին քով կամ անկիւնը կոնակը բարձին տայ հանգչի, քեզի պէս ազնիւ ծնողասէր գաւակ հասցընելուն վրայ ուրախանայ ծերունին եւ գրեզ օրհնէ :

Բայց աւանդ, պահանորդաց կրակները կը մարին կանցնին, հորիզոնը կը լուսաւորուի, գօրապետաց վրաններուն ուրուագիծը երկինքը կը նկարուին, առաւօտեան բմբուկը սաստկաշառագ կը զարնէ : Աներեւոյթ եղան զնացին հայրենի տնակը, ընտանեաց զգուանքը, քաղցր եւ խաղաղաւետ աշխատութիւններն որով մարդս կապրի : Անա դարձեալ պատերազմի գործաւոր եղար, քաջդ զինուոր, որուն պաշտօնն է մեռցընել կամ մեռնիլ : Եւ, երիտասարդ, եւ ինչպէս որ արբեցած ատենդ մագերուդ վրայէն խոտերը կը բօքովես, այնպէս ալ հայրենի երկրիդ յիշատակները վրայէդ բօքով բօքափէ. ասկէց վերջը քեզի համար ընտանիք այն գօրաց գունդն է, որ ահա կեցեր զէնքերը կը սրէ կը պատրաստէ. զանգակատունդ ասկէց ետքը այն դրօշակն է որ զնտակներէ պատըռտեր ծակծրկեր, եւ կորը արիւնով ներկած է :

Քարգմանեաց ի գաղղիականէ

ՍԵՄՈՆ ՏԱԳԵՍԵԱՆ

Աշակ. հայկազեան ազգային Վարժարանին Փարիզու :

ՀԵՌԱՏԵՍՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԿԱՐՃԱՏԵՍՈՒԹԻՒՆ.

Մօտերս Պ. Ժոպար Փարիզու զիտութեանց ձեմարանին մէջ կարդաց իր ըրած հետագայ դիտողութիւնները հեռատեսութեան ու կարճատեսութեան վրայ : « Կեանքիս մէջ շատ անգամ ուզած ատենս հեռատես կամ կարճատես եղած ըլլալով, կը հետեւցընեմ քէ ամէն մարդ ալ ինծի պէս նոյն կարողութիւնն ունի : Դպրոցին մէջ գիշեր ցորեկ անընդհատ ու անզգոյշ կերպով կարդալովս՝ աչքս տկարացեր՝ կարճատես եղեր էր : Երբոր գետնա

չափութեան պաշտօնովս հարկադրեցայ հեռաւոր անկիւններ ու ցիցեր դիտել, աջքիս կարճատեսութիւնը գնաց ու զարմանալի հեռատեսութիւն մը ստացաւ. բայց երբոր մանրանկարի ու վիմագրութեան ետեւէ եղայ, նորէն սկսաւ աջքիս տեսութիւնը տկարանալ ու վերջի աստիճանի կտրճատես եղայ. այն ատենէն ի վեր է, ամիս մը որ լեռներու վրայ ճամբորդութիւն ընեմ՝ մէկէն աջքս հեռատես կըլլայ, եւ երբ քանի մը օր նստիմ միակերպ գրեմ կարգամ, կարճատես կըլլայ :

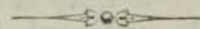
« Այս երեւոյթը մէկնելու համար մարդուս աջքը դիտակի կընմանցընեմ, զոր ուզածնուս պէս կերկնցընենք ու կըկարճեցընենք որպէս զի աջքերնուս յարմարի, վասն զի աջքերնուս չորս դին պատած ջղերն ոչ միայն գանիկայ կըր դարձրնելու կըծառայեն, այլ նաեւ ճնշելով գայն՝ տեսութեան վառարանը կերկնցընեն կամ կըկարճեցընեն : Բայց որովհետեւ այս գործողութիւնը դիտակին վրայ եղածին պէս մէկէն ջրլլար, այլ քիչ մը ժամանակի ու երկայնմտութեան կարօտ է, մեք անհամբերութեամբ կըսկսիմք՝ աջքերնիս տկարացեր է ըսելով ականոց գործածել, եւ անով այս պակասութիւնը փոխանակ շտկուելու կաւելնայ, վասն զի աջքին ջղերը անգործութեան կըվարժին ու կըբրտանան :

« Աջքերուս տեսութեան այլ եւ այլ անգամ սրանալուն ու կարճընալուն համեմատ ականոցներուս ապակին ալ փոփոխեցի. բայց ուզելով փորձս մինչեւ վերջը տանիլ, ականոցներս մէկդի ձգեցի, եւ տեսայ որ աջքերս որ յառաջ առանց ականոցի մօտէն կամ հեռուէն չէին տեսներ, ապակիներուն օգնութենէն յուսահատած՝ սկսան նորէն տեսնել : Ոմանք նախապաշարմամբ մտքերնին դրած են քէ գիշերը լուսով կարդալը, մանաւանդ մանր գիր կամ մանր բան բանիլը վնասակար է : Փորձով հաստատեր եմ որ ընդհակառակն աջքին տեսութիւնը անվնաս պահելու համար ամենահարկաւոր է երիկ մարդկանց գիշեր ցորեկ կարդալ, եւ կնիկ մարդկանց գիշեր ցորեկ կար կարել, բան բանիլ. եւ այս կրթութենէն տասներինգ օր ետ կենալը բաւական է մարդուս աջքին տեսութիւնն ալայլելու. քեզետեւ աշխատանքով ու ջանքով նորէն կընայ մարդ առաջին կատարելութիւնը ձեռք բերել :

« Համոզուած եմ քէ այն մարդիկն որոց ծնողքը կարճատես չեն եղեր, կընան աջքերնուն տեսութիւնը սրել՝ հետզհետէ ականոցներուն աստիճանը պակսեցընելով, եւ նոր եղած կարճատեսք կարող

են բոլորովին ականոց գործածելու սովորութիւնը բողոլ, ինչպէս որ ես ալ ըրի, եւ ինծի պէս կըտեսնեն որ աջքերնին քանի կերբայ կըսորոյ : Այս բանիս համար պետք է ստեպ կարդալ, մանաւանդ գիշերը, բայց միշտ լուսամփոփ (abat-jour) ունեցող կանթեղի նուազ լուսովը, որպէս զի լուսոյն ճառագայթները ուղղակի աջքին գարնելով չվնասեն : »

Փափաքելի է որ Պ. Ժոպարին փորձն ամեն կարճատեսք ընեն. վասն զի երբ յաջողին՝ ականոցի պէտքեղ գործիքի մը մեծ գերութենէն կազատին, եւ այս գերութեան ինչ ծանր ըլլալը երկար ժամանակ անոր համն առնողները միայն գիտեն : Արեւելցիք ծուռ կարծիք մըն ալ ունին որ կարծեն քէ ականոց գործածելն մարդուս աջքին հանգստութիւն կուտայ. ուստի շատ անձինք տեսեր եմք որ աջքերնիս յոգնած են՝ հանգչին ըսելով սկսեր են ականոց գործածել, եւ քաջատես աջքերնին իրենց տգիտութեանը զոն ըրեր են : Արդ այնպիսեաց փորձով կըսեմք որ ականոցին ապակիները փոխանակ աջքին յոգնածութիւնը տանելու՝ կաւելցընեն. եւ այս բանիս ճշմարտութիւնը դիւրաւ հասկընալու համար բող դիտեն որ ականոց գործածող անձինք մէկ ժամի մը չափ այն գերութեան գործիքը կընէին յետոյ երբոր կընանեն, ինչպէս կըսկսին աջքերնին շփել շփշրփել, որ անոնց սաստիկ յոգնածութեանն ու տանջուելուն յայտնի նշան է :

ՔԱՂԱՔԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆ

(Շարայարութիւն. Տես էջ. 41, 115, 154.)

Դ.

ԱՆՆԱՅՈՒԹԵԱՆ ՊԱՆՈՍՈՒԹԻՒՆ ՈՒ ԱՆՁԳՈՒՇՈՒԹԻՒՆ.

1. Երբոր մէկուն բան մը կըհարցընեն՝ գլուխը շարժելով միայն պատասխան կուտայ. եւ Ո՛չ, չէ ըսելու տեղ *ՅԵՔ* կըսէ :

2. Այն միջոցին որ ուրիշները հետը կըխօսին, ինքը մատուրներովը կըխաղայ, անոնցմով քովի սեղանին կամ նստած արթոն վրայ բմբուկ կըզարնէ :

3. Ամենուն առջեւ կըյօրանջէ առանց ձեռքը բերնին առջեւ բռնելու :

4. Չկրնար ուրիշներու քովէն քիչ մը զատուիլ՝ առանց զատուելուն պատճառը հասկըցընելու անոնց :